

1994), Muhammed Beşîr Zâfir el-Ezherî'nin *Tahzîrû'l-müslimîn mine'l-eḥâdîsî'l-mevzû'a 'alâ seyyidi'l-mürselîn* (bk. bibl.), Hâşim Ma'rûf el-Hüseynî'nin *el-Mevzû'ât fi'l-âşâr ve'l-aḥbâr: 'Arz ve dirâse* (Beyrut 1393), Abbas Ahmed Sakr ve Ahmed Abdülcevâd'ın Süyûtî'nin *el-Câmi'u'l-kebîr'i* ile Münâvî'nin *el-Câmi'u'l-ezher*inden derlediği 819 rivayeti ihtiva eden *el-Eḥâdîsü'l-mevzû'a* (Beyrut 1409/1988), el-Emîrû'l-Kebîr es-Sünbâvî'nin 432 rivayeti alfabetik olarak sıraladığı *en-Nuḥbetü'l-behiyye fi'l-eḥâdîsî'l-mekzûbe 'alâ ḥayr'i'l-berîyye* (nşr. Züheyr eş-Şâvîş, Beyrut 1409/1988) adlı eserleri burada zikredilebilir. Halk arasında yaygın olan güvenilir rivayetlerin yanında oldukça zayıf, hatta uydurma rivayetleri de bir araya getiren çok sayıda kitap bulunmakta olup Bedreddin ez-Zerkeşî'nin *et-Tezkire fi'l-eḥâdîsî'l-müştehire* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1986), Şemseddin es-Seḥâvî'nin 1356 rivayetten meydana gelen *el-Makâsîdü'l-ḥasene**, Şemseddin İbn Tolun'un 1169 rivayeti bir araya getiren *eş-Şezre fi'l-eḥâdîsî'l-müştehire* (nşr. Kemâl b. Besyûnî Zağlûl, I-II, Beyrut 1413/1993), İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî'nin 3281 rivayeti derleyen *Keşfü'l-hafâ'**, Muhammed el-Hût el-Beyrûtî'nin 1784 rivayeti ihtiva eden *Esne'l-meṭlâb fi eḥâdîse muḥte-lifeti'l-merâtib* (Kahire 1346; Beyrut 1403/1983) ve Muhammed b. Ahmed b. Cârulâh es-Sagîrî el-Yemenî'nin 2717 rivayeti derlediği *en-Nevâṭihu'l-'atire fi'l-eḥâdîsî'l-müştehire* (nşr. Muhammed Abdülkâdir Ahmed Atâ, Beyrut 1412/1992) adlı çalışmaları bu türün en çok bilinen çalışmalarıdır. Mevzû hadisler konusunu etrafıca araştıran çalışmalar da yapılmış olup M. Yaşar Kandemir'in *Mevzû Hadisler* (Ankara 1975) ve Ömer b. Hasan b. Osmân b. Fellâte'nin *el-Vaz' fi'l-ḥadîş* (I-III, Dimaşk 1401/1981) adlı eserleri burada anılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "vz'a" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "vz'a" md.; *Kâmus Tercümesi*, III, 451vd.; İbn Hibbân, *el-Mecrûḥîn*, I, 3-95; İbn Hazm, *el-lḥ-kâm* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire, ts. (Matbaa-tü'l-âsime), I, 135, 203; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû-â't* (nşr. Nureddin Boyacılar), Riyad 1418/1997; İbnü's-Salâh, *Mukaddimetü İbni's-Salâh* (nşr. Âişe Abdurrahman), Kahire 1411/1990, s. 279-283; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Minḥâcüs-sünne*, Kahire 1382/1962, I, 37; IV, 17-19; İrakî, *Fethu'l-muḡîs*, I, 124-137; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdullatif), Kahire 1379/1959, I, 274-291; a.mlf., *el-Le'âli'l-maṣnû'a fi'l-eḥâdîsî'l-mevzû'a* (nşr. Ebû Abdurrahman Uveyza), Beyrut 1417/1996, I-II; a.mlf., *et-Ta'akkubât 'ale'l-Mevzû'ât*, Leknev 1303; İbn Arrâk,

Tenzihü's-şerî'a, I, 5, 19-133, 134, 137-139, 145, 150, 153; II, 25, 26, 30, 82-97; Ali el-Kârî, *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâr'i'l-mevzû'a* (nşr. Muhammed es-Sabbâğ), Beyrut 1391/1971; Emîr es-San'ânî, *Tavzîhu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1366, II, 68-98; Leknevî, *el-Âşârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâr'i'l-mevzû'a* (nşr. Ebû Hâcer M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1405/1984; M. Beşîr Zâfir el-Ezherî, *Tahzîrû'l-müslimîn mine'l-eḥâdîsî'l-mevzû'a 'alâ seyyidi'l-mürselîn*, Kahire 1321/1903; a.e. (nşr. Fevâz Ahmed ez-Zemerîlî), Beyrut 1406/1985; Cemâleddin el-Kâsimî, *Ḳavâ'idü't-tahdîş* (nşr. M. Behcet el-Baytâr - M. Reşîd Rızâ), Beyrut 1407/1987, s. 155-193; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Muḥtaşarü't-Tuḥfeti'l-İşnâ'aşeriyye* (nşr. Muhibbuddin el-Hatîb), Kahire 1373, s. 10; M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler* (Ankara 1975), İstanbul 1997; a.mlf., "İbnü'l-Kayserânî", *DİA*, XXI, 110; Ömer b. Fellâte, *el-Vaz' fi'l-ḥadîş*, Dimaşk 1401/1981, I-III; Muhyiddin Atıyye v.dğr., *Delilü'l-mu'ellefti'l-ḥadîş*, Beyrut 1416/1995, II, 719-729.

M. YAŞAR KANDEMİR

MEVZÜ

(الموضوع)

On kategoriden biri,
bir önermede yüklem öznesi
ve konusu, her türlü sûreti
kabul yeteneğine sahip ilk madde
anlamında mantık
ve felsefe terimi.

Arapça *vaz'* kökünden gelen *mevzû'* kelimesi, üzerinde düşünülen ve söz konusu edilen maddî-mânevî her şey, her olay, duyularla algılanan ve işaretlerle gösterilen her nesne için, ayrıca ağızdan çıkan bir kelimenin anlam olarak karşılığı-nın bulunduğunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Mantık terimi olarak *mevzû* iki farklı anlamda geçer. 1. On kategoriden biri olan cevherin konumunu, onun ne durumda bulunduğu belirten terimdir. Meselâ Ahmet cevher olarak alınırsa onun ne konumda olduğu sorusuna "ayaktadır" veya "oturuyor" yahut "yatıyor" şeklindeki cevaplar ya da konum bildiren daha başka nitelikler cevherin *mevzû*unu belirtir. Bu anlamda mantık metinlerinde *mevzû*un yerine *vaz'* veya *nusbe* terimleri de kullanılmaktadır (Hârizmî, s. 218-219). 2. Bir önerme ister tümel (külli) ister tikel (cüzî) ister olumlu (mücibe) ister olumsuz (sâlîbe) olsun onda iki terim bulunmak zorundadır; bunlardan birine *mevzû* (konu, özne), diğerine mahmûl (yüklem) denir. Nitekim, "Ahmet kâtiptir" önermesinde Ahmet *mevzû* yani nitelikleri ve özellikleri taşıyan, kâtip ise ona yüklenen, onu nitelleyen konumundadır. Şu halde *mevzû* başka bir şeyle nitelenendir; ancak nitelleyen nite-

lenene ait olabileceği gibi olmayabilir de. Meselâ, "İnsan canlıdır" veya, "İnsan taş değildir" önermelerinde olduğu gibi (Seyfeddin el-Âmidî, s. 322). Bir önermede bulunması gereken bu iki terim arasındaki ilişki felsefede cevher-araz, kelâmda sıfat-mevsuf, nahivde mübtedâ-haber, fıkıhta mahkûmün bih-mahkûmün aleyh, belâgatta mûsned-mûsnedün ileyh terimleriyle ifade edilmektedir; günümüzde ise buna konu-yüklem veya özne-yüklem ilişkisi denilmektedir.

Felsefe terimi olarak *mevzû* dar mânâda, "henüz güç (potansiyel) halindeki şekilsiz maddenin herhangi bir görünümle (sûret) ortaya çıkması, şekle bürünmesi ve formun taşıyıcısı" anlamına geldiği gibi geniş mânâda "maddenin uğradığı fizikî, kimyevî, biyolojik her türlü değişim ve dönüşümün üzerinde gerçekleştiği mahal" anlamına da gelmektedir. İbn Sînâ'ya göre herhangi bir şey kendinde bulunmayan bir gelişmeyi ve bir olguyu kabul etme özelliği taşıyorsa buna heyûlâ, eğer o gelişme ve olguyu bizzat üzerinde bulunduruyorsa buna da *mevzû* denir (*el-Hudûd*, s. 245). Bütün bunlardan sonra *mevzû*, nitelikleri ve arazları üzerinde taşıyan, maddedeki her çeşit değişimi yüklediği halde değişmeyen ve kendi kendine var olan bir şey yani cevherdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), II, 1670; Fârâbî, *Kitâbü'l-Kıyâs* (*el-Mantık 'inde'l-Fârâbî* içinde, nşr. Refik el-Acem), Beyrut 1986, II, 71, 103, 121; a.mlf., *Kitâbü'l-Hurûf* (nşr. Muhsin Mehdî), Beyrut 1970, s. 179; İbn Sînâ, *eş-Şifâ el-Mantık* (3), s. 13, 34; a.mlf., *eş-Şifâ el-İlâhiyyât* (1), s. 182; a.mlf., *el-Hudûd* (*el-Muṣṭalahâtü'l-felsefî 'inde'l-'Arab* içinde, nşr. Abdülemîr el-A'sem), Kahire 1989, s. 245; Hârizmî, *el-Hudûdü'l-felsefiyye* (a.e. içinde), s. 218-219; Seyfeddin el-Âmidî, *Kitâbü'l-Mübîn* (a.e. içinde), s. 322; Cemîl Salîbâ, *el-Mu'cemü'l-felsefî*, Beyrut 1982, II, 446; Ferîd Cebr v.dğr., *Mevzû'atü'l-muṣṭalahâtü'l-ilmî'l-mantık 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1996, s. 1040-1045; Cîrâr Cihâmî, *Mevzû'atü'l-muṣṭalahâtü'l-felsefî 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1998, s. 891-893.

MAHMET KAYA

el-MEVZÜÂT

(الموضوعات)

Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin
(ö. 597/1201)
hadis diye
uydurulan rivayetlere dair eseri.

Müellif eserinin mukaddimesinde hadis diye uydurulan rivayetleri talebelerinin arzusu üzerine bir araya getirmeye karar verdiğini, devrin fakihlerinin dinî